

**Forvaltningsplan
for Engeløya som Utvalgt
kulturlandskap i jordbruket
2023 - 2027
UKL Engeløya i Steigen, Nordland**

Foto: Marit Schrøder Elvik

Innhold

	Forord	Side 4
1	Innledning	
1.1	Hva er utvalgt kulturlandskap ? UKL	Side 5
1.2	Organisering av arbeidet med UKL - Engeløya	Side 5
1.3	Målet med forvaltningsplanen	Side 6
1.4	Målgruppe for forvaltningsplanen	Side 6
2	Områdebeskrivelse	
2.1	Beliggenhet og størrelse	Side 6
2.2	Geografisk avgrensing	Side 6
2.3	Landskapsregion og naturgeografiske forhold	Side 7
2.4	Landbruket på Engeløya	Side 7
2.4.1	Historisk bruk og driftsformer	Side 7
2.4.2	Landbruket i dag	Side 8
2.4.3	Nasjonalt bevaringsverdige husdyraser i området	Side 8
2.4.5	Innbyggere, grunneiere og eiendommer	Side 9
2.6	Lokal organisering	Side 9
2.7	Andre brukerinteresser	Side 9
2.7.1	Friluftssinteresser	Side 9
2.7.2	Reiselivs- og overnattingsbedrifter	Side 10
2.7.3	Andre service og tjenesteytere	Side 10
2.8	Beskrivelse av de biologiske verdiene	Side 10
2.8.1	Særpreg	Side 10
2.8.2	Nordgrense for edellauvskog	Side 11
2.8.3	Åpne beitelier	Side 11
2.8.4	Artsrike og varierte beitemarker	Side 12
2.8.5	Stort artsmangfold og forekomst av sjeldne planter	Side 12
2.8.6	Verdifulle slåtte- og beitemarker på øyene sør-vest for Engeløya	Side 12
2.8.7	Innførte og fremmede arter	Side 13
2.8.8	Oversikt over noen registrerte biologiske verdier i Naturbase	Side 13
2.9	Beskrivelse av de kulturhistoriske verdiene	Side 15
2.9.1	Arkeologiske kulturminner	Side 15
2.9.2	Nyere tids kulturminner	Side 16
2.9.3	Nyere tids kulturminner	Side 17
2.9.4	Oversikt over registrerte kulturminner i SEFRAK-registeret	Side 18
2.10	Fotodokumentasjon	Side 21
3.0	utfordringer	Side 21
4.0	Visjon og mål	Side 22
5.0	Restaurering, skjøtsel og andre tiltak	Side 22
5.1	restaurering og skjøtsel av biologiske verdier	Side 23

5.1.1	Faglige prioriteringer	Side 23
5.1.2	Lokale ønsker og muligheter	Side 24
5.1.3	Biologiske verdier – tiltak som skal prioriteres	Side 24
5.1.4	Andre tiltak i kulturlandskapet som skal prioriteres	Side 24
5.2	Skjøtsel av arkeologiske kulturminner	Side 25
5.2.1	Faglige prioriteringer	Side 25
5.2.2	Lokale ønsker og muligheter	Side 25
5.2.3.	Arkeologiske kulturminner – Tiltak som skal prioriteres.	Side 26
5.3.	Restaurering og skjøtsel av nyere tids kulturminner	Side 26
5.3.1	Faglige prioriteringer	Side 26
5.3.2	Lokale ønsker og behov	Side 26
5.3.3	Nyere tids kulturminner – tiltak som skal prioriteres	Side 27
6.0	Tiltak for næringsutvikling	side 27
6.1	Eksisterende tiltak	Side27
6.2	Mulige nye tiltak innenfor rammene av UKL	Side 28
7.0	Lovverk – status og tiltak	Side 28
7.1	Områdets status i plan- og bygningsloven	Side 28
7.2	Behovet for å bruke plan- og bygningsloven ytterligere	Side 28
7.3	Forankring i fylkesplan, regionale planer og handlingsprogram m.m. på lengre sikt	Side 28
7.4	Områdets status i forhold til naturmangfoldloven	Side 29
7.4.1	Prestegårdsskogen naturreservat	Side 29
7.4.2	Brunvær naturreservat	Side 29
7.4.3	Områdets status i forhold til kulturminneloven	Side 29
8.0	Kostnadsoverslag og finansiering	Side 29
9.0	Vedlegg	Side 30
9.1	Retningslinjer for tilskudd til tiltak i UKL- Engeløya 23 – 2027	Side 30
9.2	Oversikt over gjennomførte kartlegginger	Side 30
9.3	Oversikt over eksisterende skjøtelsesplaner	Side 30
9.4	Andre dokumenter	Side 31

Forord

Denne forvaltningsplanen er en fullførelse av det utkastet til Forvaltningsplan som Fylkesmannen i 2017 påbegynte.

Den 20. januar 2017 bad Landbruksdirektoratet Fylkesmannen om å nominere 2-3 nye områder i hvert fylke til statusen som *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*.

Etter samråd med kulturminneforvaltningene i Nordland fylkeskommune og Sametinget ble Engeløya nominert som ett av tre nye områder i Nordland. Dette pga. et aktivt landbruk som holder kulturlandskapet i hevd, den rike historien med mange fortidsminner og botanisk rikdom.

Den 17. mars åpnet Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet for at Engeløya som ett av 10 nye områder kan få UKL-status i 2017. Dette skjedde etter forslag fra Landbruksdirektoratet, Riksantikvaren og Miljødirektoratet,

Den 27. april gjennomførte Fylkesmannen et informasjonsmøte med ordfører og representanter for administrasjonen i Steigen kommune. Samme kveld ble det holdt et informasjonsmøte på Engeløya, hvor også Oskar Puschmann i NIBIO var til stede og viste endringsbilder fra blant annet de etablerte UKL-områdene.

Begge møtene i Steigen ga positive tilbakemeldingene knyttet til en mulig UKL-status for Engeløya. Siden en slik status både krever god lokal forankring i kommunen, og at det settes av administrative ressurser til dette arbeidet, ble det til formannskapet den 31. mai 2017 fremmet en egen sak om spørsmålet. Formannskapet stilte seg positiv og vedtok tilbudet om Engeløya som Utvalgt Kulturlandskap.

I planen er det lagt hovedvekt på den beskrivende delen av planen, samt å beskrive aktuelle prioriteringer og tiltak.

Utkastet til denne planen ble sammenfattet av Arne Farup, Landbruks- og Reindriftsavdelinga hos den gang Fylkesmannen i Nordland. Ingvild Gabrielsen i Miljøvern avdelinga hos Fylkesmannen har ga innspill om biologiske verdier og faglige prioriteringer i tilknytning til disse. Trine Anna Johnson, Kari Torp Larsen, Marinus A. Hauglid og Egil Murud i Nordland fylkeskommune ga innspill om arkeologiske og nyere tids kulturminner. Una Elstad i kulturminneforvaltninga til Sametinget ga innspill om samiske kulturminner. Berit Staurbakk, Jordbrukssjef i Steigen kommune har bidratt med opplysninger og innspill, og har nå ferdigstilt planen etter at kommunen overtok forvaltningsansvar for UKL- Engeløya fra 2020.

Det ble lagt fram en orientering for Formannskapet 01.12.2020 om overføring av forvaltningsansvar som hadde skjedd til kommunen fra 2020.

Endelig Forvaltningsplan forventes vedtatt politisk høsten 2022.

Innledning

1.1 Hva er Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL)

Formålet med *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* er å sikre langsiktig forvaltning av et utvalg av landskapsområder med svært store biologiske og kulturhistoriske verdier, som er formet av langvarig og kontinuerlig tradisjonell bruk. Områdene skal også gi kunnskap og opplevelser og være en ressurs for framtida.

De første 20 UKL-områdene ble etablert i 2009, og UKL Engan-Ørnes og Kjelvik i Sørfold var ett av disse. I 2010 ble det etablert to områder til, hvor UKL Blomsøy-Hestøy og Skålvær i Alstahaug var det ene. I 2017 ble det etablert det 10 nye områder, hvor Engeløya var et av dem. I årene 2018-2022 er det etablert ytterligere ca. 17 områder. Røst er kommet til, slik at det er nå er 4 områder i Nordland, og totalt 49 Utvalgte Kulturlandskap i Norge. Mer informasjon om UKL og oversikt over de etablerte UKL-områdene finner en på Landbruksdirektoratets nettside.

I de utvalgte kulturlandskapene i jordbruket blir biologiske og kulturhistoriske verdier restaurert og skjøttet. Dette skjer både gjennom å styrke eller gjenoppta den tradisjonelle bruken, og ved å gjennomføre nye målretta tiltak.

Status som Utvalgt kulturlandskap i jordbruket innebærer ingen ytterligere begrensninger i grunneiere og andres rettigheter eller bruk av området. Selv om området gjennom denne statusen får økt oppmerksomhet, skal natur- og kulturverdiene fortsatt forvaltes innafør rammene av det eksisterende lovverket.

Det er utarbeidet en egen *Forskrift om tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap*. Tilskudd til tiltak forvaltes i samsvar med denne forskriften, samt forvaltningsplanen, skjøtselsplaner og andre planer for området. Formålet med tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap er å bidra til å sikre verdier knyttet til biologisk mangfold, landskap kulturminner og kulturmiljøet.

Tilskuddsmidlene kan brukes til:

- restaurering og skjøtsel av arealer
- istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av bygninger og andre kulturminner
- nødvendig planlegging av tiltak
- tilrettelegging for ferdsel
- formidling
- andre tiltak som fremmer formålet med ordningen

Deltakelse fra grunneiere, landbruksforetak og andre er basert på frivillighet.

1.2 Organiseringen av arbeidet med UKL Engeløya

Statsforvalteren i Nordland ved landbruks- og reindriftsavdelinga har det koordinerende ansvaret for UKL-arbeidet i fylket og har ansvar for faglig oppfølging i kommunene som deltar. Steigen kommune har forvaltningsansvar for planer, budsjett, innvilgelse av tilskudd, føring regnskap og rapportering til Landbruksdirektoratet via Statsforvalteren.

Steigen kommune har ansvaret for lokal organisering og oppfølging, og kan initiere, lede og gjennomføre ulike prosjekter i UKL-området.

Det er oppnevnt ei arbeidsgruppe bestående av medlemmer fra ulike lag og foreninger med tilknytning til Engeløya. Kommunen samarbeider med denne arbeidsgruppa om hvilke tiltak som skal gjennomføres og prioriteres i årlige budsjett. Dette skjer med utgangspunkt i skjøtselsplaner og andre faglige råd, samt lokale og regionale prioriteringer.

Det er utarbeidet lokale retningslinjer for tilskudd til tiltak i UKL- Engeløya basert på prioriteringer beskrevet i Forvaltningsplanen. Her beskrives tiltak og tilskuddssatser for både engangstilskudd og årlige driftstilskudd som grunneiere og foretak i landbruket kan søke på.

På fylkesplan samarbeider avdelingene for miljø og landbruk- og reindrift hos Fylkesmannen med kulturminneforvaltningene i Nordland fylkeskommune og Sametinget.

Nasjonalt er UKL et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet, og mellom Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren.

1.3 Målet med forvaltningsplanen

Planen skal kombinere faglige råd fra regional miljø- og kulturminneforvaltning med lokale ønsker, behov og muligheter.

Forvaltningsplanen skal være et styringsredskap for bruken av UKL-midlene i området. Samtidig bør planen fungere som et innspill til neste rulleringen av kommuneplanens arealdel, og være rådgivende i forhold til andre kulturlandskapstiltak i området.

1.4 Målgruppe for forvaltningsplanen

Forvaltningsplanen skal være en strategi for lokalmiljøet og kommunen i arbeidet med å prioritere tiltak i det utvalgte kulturlandskapet.

Forvaltningsplanen skal gi en oversikt over verdiene og utfordringene i området, og hva vi ser for oss av mulige tiltak og prioriteringer som må drøftes videre.

Tiltakene som prioriteres skal bidra til både å sikre verdier knyttet til biologisk mangfold, landskap, kulturminner og kulturmiljø, og fungere lokalt.

2.0 Områdebeskrivelse

2.1 Beliggenhet og størrelse

Engeløya ligger nord i Steigen kommune i Nordland fylke og har et areal på ca. 69 km². Det totale arealet på UKL-området, som også inkluderer holmer, øyer og sjøareal nord og vest for Engeløya, er ca. 132 km².

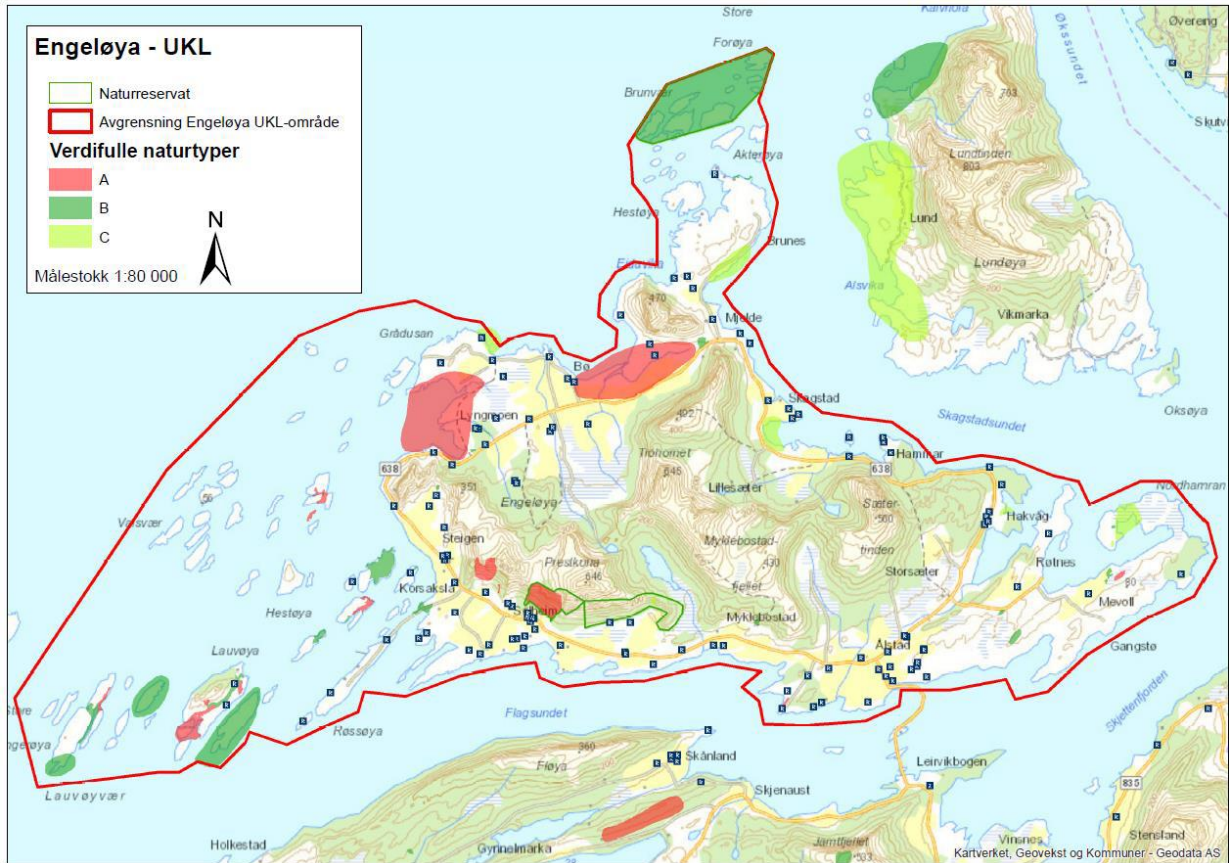
Engeløya har broforbindelse til Bogen og resten av Steigen. Det høyeste punktet på øya er Trohornet på 649 moh.

2.2 Geografisk avgrensning

Engeløya utgjør ei naturlig avgrensning både med tanke på geografi, identitet og eksisterende organisering. Dette gir et geografisk stort UKL-område med stor variasjon når det gjelder natur- og kulturverdier. Det foreligger ingen planer om å utvide UKL-området på lengre sikt.

Størrelsen på området har gjort det nødvendig å prioritere skjøtsel i noen områder med spesielle

verdier. Dette gjelder tilskudd til rydding av kratt, skog, gjerding, beiting og slått. Slike tilskudd gis også utenom disse områdene, men stiller bakerst alt etter søknadsmengde. Ellers gjelder tiltak for hele UKL-området.

2.3 Landskapsregion og naturgeografiske forhold

Engeløya tilhører jordbruksregionen *Kysten i Sør-Norge og Nordland*, og landskapsregionen *Nordlandsværran* (id 30) og *Kystbygdene i Helgeland og Salten* (id 29). Landskapstypen er *Kyst- og øylandskap*.

2.4 Landbruket på Engeløya

2.4.1 Historisk bruk og driftsformer

Engeløya og øyene rundt utgjør et helhetlig kulturlandskap med stor tidsdybde. Den store rikdom av kulturminner vitner om et aktivt jordbruk helt tilbake til middelalderen. Kulturlandskapet på Engeløya er preget av lang tids jordbruksdrift på strandflatene, i beitelienene og på øyer og holmer utenfor Engeløya.

Det er fremdeles et aktivt landbruk på hele øya. Det meste av jorda drives intensivt, men det er fremdeles betydelige områder med stor biologisk verdi. Dette er gjerne restområder som høstes på

tradisjonelt vis, eller beitemarker som ikke gjødsles.

Det er stor variasjon i naturtyper. Vi finner flest områder med naturbeitemark, men det er også registrert artsrike slåttemarker, beita strandengområder, sanddyner samt kulturpåvirkte edellauvskog og hagemarkskog.

2.4.2 Landbruket i dag

Pr. 2022 er det totalt 28 foretak som søker om produksjonstilskudd på Engeløya. Av disse er 23 husdyrprodusenter med til sammen 361 kyr, 795 storfe, 16 ammekyr, 1065 vinterfôra sau, 10 ammegeiter, 9 hester, 50 avlspurker og ca. 2000 slaktegris i året. Vi har fylkets største potetprodusent på Engeløya. Slik at det produseres en betydelig mengde kjøtt, melk og potet. I tillegg er det et bruk som driver økologisk grønnsaksproduksjon med leveringsavtale til lokal bedrift, samt direkte salg til lokalbefolkninga.

Melk er hovedproduksjonen på Engeløya og i Steigen. De siste 10-12 årene har det vært fem bruksutbygginger til lausdrift på øya. Det er nå 11 melkeprodusenter i drift. Gjennomsnittlig melkeproduksjon pr bruk ligger på ca. 250.000 liter. Selv om flere bruk er lagt ned, blir jorda høstet som tilleggsjord til de største brukene. Kun små og tungdrevne arealer i enkelte områder ligger brakk. Saueproduksjonen har tatt seg litt opp de siste åra. Et nytt sauefjøs med plass til ca. 430 vinterfôra sauer sto ferdig for noen få år siden. Engeløya har gode og rovdryrfrie utmarksbeiter som kan utnyttes bedre. En utfordring er at det blir færre og færre bruk i drift også på Engeløya. En god del innmarksbeiter og noe dyrka mark på mindre teiger som tidligere var i bruk, ligger nå brakk, med fare for gjengroing.

Steigarlam , foto Fred Hansen, Steigen

2.4.3 Nasjonalt bevaringsverdige husdyraser i området

- I. Steigarsauen, som er en krysning mellom Sjeviot av typen Sutherland og lokal spælsau, har sin vugge i Steigen. Steigen Landboforening søkte i 1898 om å holde utstilling på Engeløya hvor sakkynndige kunne komme med uttalelse om de resultater kryssingen med sjeviot hadde frambrakt. Dette ble den først utstillingen i sitt slag. Det ble videre utover fra 1930- årene drevet et systematisk avlsarbeid i samråd med statskonsulent Hans Tilrem og fylkesagronomen i husdyrbruk. Det kan nevnes gårdbrukere som Magnus Iversen og Sverdrup Svendsen på Engeløya. Den fikk stor utbredelse i Nordland og Troms, men også i deler av Trøndelag. Sauens særpreg er middels størrelse, høgstilt på nette bein og med en

levendevekt på voksne søyer på 70-80 kg. I tillegg til å være produktiv har rasen vært kjent for sin gode ullkvalitet. Steigarsauen ble godkjent som egen rase i 1954. Rasen holdt på å forsvinne, da det utover fra 70- 80 tallet ble vanlig å blande inn andre raser for økt fruktbarhet og produksjonsegenskaper. I 2000 ble det bestemt at Steigarsauen sammen med rasene Dale og Ryggja skulle inngå i samlebetegnelsen Norsk Kvit Sau. Rasen ble definert som nasjonal bevaringsverdig i 2008. Flere savnet etter hvert de egenskaper som Steigarsauen har. Noen hadde holdt på den gamle rasen og valgte å stå utenfor det nasjonale avlsarbeidet, og dette gjorde at en hadde et arvemateriale å bygge på. Det ble etablert et Raselag for Steigarsauen i 2014, mye takket være innsatsen og interessen for avl som gårdbruker Fred Hansen, Skjenaust i Steigen viste. Laget har et nært samarbeid med NSG (Norsk Sau og Geit). Det er nå 4 bruk med totalt 60 rasegodkjente Steigarsau i Steigen som er medlemmer av raselaget for steigarsau, og bygger opp besetninger gjennom avl og innkjøp av livdyr. Totalt i Raselaget på landsbasis er det pr. i dag 600 godkjente Steigarsau fordelt på 41 besetninger.

2.5 Innbyggere, grunneiere og eiendommer

På Engeløya er det i dag om lag 650 innbyggere fordelt på ca. 240 husstander. Matrikkelen viser at ca. 170 grunneiere har mer enn én eiendom på Engeløya. Blant disse er det 5 dødsbo hvor en ikke har oversikt over eierne.

2.6 Lokal organisering

Engeløya har et rikt foreningsliv som kan ha interesser knyttet mot kulturlandskapet. Blant disse finner vi:

- Engeløy Grendelag
- Engeløy Grunneierlag
- Grådusan Beitelag
- Engeløya Sankelag
- UL Vestfjord (Bø)
- Bø barneteater
- Steig IL
- Steigen Bygdekvinnelag
- Festningsforeninga

I tillegg er innbyggerne medlemmer av en rekke foreninger som dekker hele eller større deler av Steigen.

Av disse kan vi nevne:

- Steigen Bonde- og Småbrukarlag
- Steigen Bondelag
- Steigen Historielag
- Steigen Husflidslag
- Steigen Sagaspill
- Steigen Hagelag

2.7 Andre brukerinteresser på Engeløya

2.7.1 Friluftssinteresser

- Nord-Salten Turlag
- Salten Friluftsråd

I marka er det merket flere toppsturer og noen enklere turer. I tillegg er det fine forhold for padling i øyriket utenfor Engeløya. Disse aktivitetene har tatt seg opp de siste åra. På Engeløya drives det også småviltjakt, samt jakt på elg og rådyr.

2.7.2 Reiselivs- og overnattingsbedrifter

- Steigen Sjøhus
- Steigen Brygge
- Bergstua
- Steigen Utleiehytte
- Steigen Lodge
- Storsæter Gård, Nordlandshus
- Engeløystua
- Engeløya Opplevelser
- Flatøy Fyr, Venner av Flatøy Fyr
- Andre private som leier ut hus/hytte på air/bnb etc.

2.7.3 Andre service- og tjenesteytere

Av andre som kan ha interesser i forhold til det utvalgte kulturlandskapet, kan vi nevne:

- Din Gartner Kawa AS (anleggsgartner som også arbeider med skogogkrattrydding)
- Vikingstua kafe, pub og møtelokale
- Engeløya Fiskemottak SA
- Steigen Contracting AS (leverandør av byggematerialer, nybygg/rehabilitering)
- Nordlandsmuseet Batteri Dietl (tysk kanonstilling fra 2. verdenskrig, nå museum)
- Nordlandsmuseet Steigen bygdetun
- Laskestad skole
- Lefspia kafé
- Elses Oase, kafe
- Gårdsbutikk «Det sorte Får»
- Engeløy Barnehage

2.8 Beskrivelse av de biologiske verdiene

2.8.1 Særpreget

Engeløya og øyene rundt utgjør et helhetlig kulturlandskap med svært stort mangfold og variasjon i kulturmarkstyper og arter. Det har vært bosetting i området i svært lang tid, og dette preger landskapet som er påvirket av dagens og tidligere tiders bruk og høsting gjennom slått og beite.

Engeløya er et av områdene i Nordland som på 1990-tallet ble valgt ut som nasjonalt verdifulle kulturlandskap i den første kartleggingen av verdifulle kulturlandskap i Norge.

Et særpreget ved Engeløya er de bratte beitelienene på sørsiden av øya. Her fortelles det om en tradisjon hvor sviing sammen med beiting holdt liene åpne. De fleste beitelienene er i dag gjengrodd med einer, men fortsatt holdes noen åpne.

Kombinasjonen av kalkrik berggrunn og et relativt gunstig klima har gitt gode betingelser for varmekjære, sørlige arter, som hassel, hjertegras og fagerknoppurt. Dette er planter som på Engeløya vokser helt i nordkanten av sitt utbredelsesområde.

Formidlingsverdi knyttet til området og verdiene er stor, og kan tilpasses ulike målgrupper etter behov.

2.8.2 Nordgrense for edellauvsskog i Norge

På sørsiden av Engeløya finner vi vår nordligste edellauvskog. Her vokser hassel på sin nordligste kjente vokseplass i Norge. Denne forekomsten ble første gang beskrevet av biskop Gunnerus i 1760-årene. Nærmeste kjente forekomst av hassel finner vi på Inndyr i Gildeskål kommune. Det meste av hasselskogen ligger innenfor Prestegårdsskogen naturreservat, men det er også en del hassel utenfor naturreservatet. Nordgrensa for hassel er registrert ved Hanekammen vest for naturreservatet.

Hasselskogen grenser mot artsrike rasmarker under Prestkona der det blant annet vokser tindved og skredarve. Skogen er preget av tidligere husdyrbeite og aktiv skjøtsel.

Beitetrykket har avtatt noe de siste årene og deler av skogen er nok mer gjengrodd enn den var tidligere. Regelmessige ras fra Prestkona har til en viss grad bidratt til å bevare et åpent og variert skogbilde. Etter at området ble fredet er det i tillegg blitt ryddet bjørk og einer, og deler av området beites nå av storfe. De siste årene er det registrert god foryngelse av hassel.

I området med edellauvskog vokser også en rekke andre kravfulle planter som skogvikke, kratthumleblom, vanlig knoppurt og fagerknoppurt.

Sørvendt beiteli, ved Hanekammen, Foto Berit Staurbakk

2.8.3 Åpne beitelier

De sørvendte liene fra Steigberget til Myklebostad preger den sørlige delen av Engeløya. Dette er kalkrike beite- og slåttelie som tidligere ble holdt åpen ved brenning. I dag er de fleste liene gjengrodd med einer, og det er kun mindre restområder som fremdeles er åpne. Beitelieene ved

Hanekammen er et unntak. Her finner vi fremdeles store områder med åpne gressganger. Det har vært brent her for noen år siden for å holde det åpent for beitedyr. I dag er det ikke beiting her, kun litt streifbeiting med sau av og til. Under en kartlegging i 2015 ble det registrert en rekke rødlista beitemarksopp i disse grasliene. De store åpne grasgangene beskrives for øvrig som et monumentalt minne fra det gamle, ekstensive høstingsjordbruket.

2.8.4 Artsrike og varierte beitemarker

Selv om deler av områdene som tidligere ble beitet er i gjengroing, bidrar et aktivt landbruk til at det fremdeles fins en rekke åpne områder preget av beiting.

Variasjonen i type beitemarker er stor og spenner fra store områder med beita strandenger rundt Haukosnes/Tivoli til mindre restområder med artsrike naturbeitemarker i kantsoner rundt innmarka.

Nordvest på Engeløya finner vi Bøsanden som er et mektig og viktig landskapselement. Området er et velutviklet sanddynesystem hvor også områdene rundt påvirkes av sanddrifta. Her finner vi arter som trives i åpne skjellsandområder.

Det er et aktivt landbruk på Bø og spesielt øst for Bøsanden finner vi flere artsrike beitemarker. Nordøst for Mjeldtinden mot Brunnes er det kystlyngheiområder som beites av sau.

2.8.5 Stort artsmangfold og forekomst av sjeldne planter

Mange sjeldne plantearter er knytta til beitemarkene på Engeløya. Foruten hassel finner vi nordgrensa for hjertegras og knegras. Dette er arter knyttet til ugjødsla beitemark.

Andre interessante arter utfra et plantegeografisk perspektiv er skogvikke, taglstarr og myrflatbelg. Dette er arter som her vokser helt på kanten av sitt utbredelsesområde. I tillegg finnes kravstore, sjeldne og/eller spesielle arter som vanlig knoppurt, fagerknoppurt, kratthumleblom, tindved, skredarve, svartburkne, murburkne, taggbregne, villøk, kranskonvall, rips, krattfiol, gjeldkarve, skogsvinerot, rødknapp, dunhavre, enghavre, hårstarr, fuglestarr, småsmelle, strandsmelle, vill-lin, bakkesøte, gulsildre og bergstarr.

En kartlegging i 2015 viste funn av flere rødlista beitemarksopp i ugjødsla beitemarker. Under kartleggingen ble potensialet for funn av flere slike arter vurdert som stort.

2.8.6 Verdifulle slåtte- og beitemarker på øyene sør-vest for Engeløya

På Løvøya er det store areal med artsrike slåttemarker som fremdeles slås på tradisjonelt vis. Dette er en naturtype i sterk tilbakegang, og som har fått status som utvalgt naturtype. Slåttemarkene på Løvøya utgjør det største arealet med denne typen slåttemarker i Nordland.

På Løvøya er det også registrert artsrike områder med beitemark. I tilknytning til gårdstunet finner vi også hagemarksskog med stor biologisk verdi. Løvøya er helårsbeite med gammelnorsk sau og kulturmarkene er holdt i hevd ved slått og beite.

Det er også registrert artsrike kulturmarker hevd i hevd på Burøya, Mellanburøya og Trettøya. Nattmålsøya er også registrert, men ingen beiting der. Det er stort potensial for å finne flere verdifulle beite- og slåttemarker på flere av de andre øyene i området.

Nattmålsøya, Valsvær, foto Berit Staurbakk

2.8.7 Innførte og fremmede arter

Det er en del planta gran på øya, dvs. norsk gran og sitkagran. Blankmispel er registrert i Prestegårdsskogen naturreservat. I følge artskart er det også registrert spredning av en del planter som er svartelista for eksempel hagelupin og tromsøpalme.

Prestegårdshagen på Steigen Prestegård

Prest Wistløff og hans kone Amalie fikk etablert en flott hage i Prestegården etter at han kom til Steigen i 1871. De forvandlet Prestegården til en oase med over 600 arter av stauder, nyttevekster, busker og trær. Dette i samarbeid med professor i botanikk Fredrik C. Schubeler ved Botanisk hage i Christiania. Han ville utforske nordgrense for ulike arter, og sende frø nordover for utprøving. Prestegården ligger lunt til under fjellsida på Laskestad, slik at vekstene trivdes godt. Konfirmanter ble satt i hagearbeid, og på denne måten spredte det seg kunnskap om hagebruk og plantemateriale ble omsatt. Store trær vokste til etter hvert, og skygget for de mindre plantene. Hagen er nå en park med fine trær som blir tatt vare på.

I dag er det blitt etablert en museumshage ved Steigen Bygdetun, som ligger like nedenfor Prestegården,. Her finner en blomsterbed med mange gamle stauder som i hovedsak er samlet inn fra Steigen, men også fra noen andre områder i nord.

2.8.8 Oversikt over noen registrerte biologiske verdier i Naturbase

Nasjonalt og regionalt viktig kulturlandskap		verdi	daa
Lokalitet	Beskrivelse		
Lauvøya og Lauvøyvær	Helhetlig ytterkyst-kulturlandskap på base-og næringsrike småøyer. Lite inngrep og stor		
	kontinuitet. Landbruksdrift med slått og		

	saubeite. Nordgrense for hjerte gras, taglstarr og myrskolm		
Helhetlig kulturlandskap			
Engeløya	Sørvendte lier og skrenter fra Myklebostad til		876
	Steigeberget. Baserike, bratte, gamle beite-og slåttelie under gjengroing. Tidligere brent for å holde liene åpne. Stor plantegeografisk interesse		
Verneområder			
Prestegårdsskogen	Verneplan for edelløvsog/rike løvskoger		1147
Brunvær naturreservat	Strandflatevær rett nord for Engeløya		2338
Utvalgte naturtyper reg. Miljødirektoratets Naturbase, håndbok 13 og Nin registrering			
Løvøy Gård 2	Slåttemark	B	58
Løvøy Gård 2	Slåttemark	A	38
Svartberget	Slåttemark	A	9
Prestegårdsskogen	Rik edellauvsog (lågurveikesog)	A	275
Engeløya-Vik	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	A	6,8
Myklebostad, Engeløya	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	B	8,8
Mellan Burøya nord	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	A	45
Mellan Burøya sør	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	B	4,9
Burøya	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	B	187
Hagbardholmen	Kalkskog	B	3,6
Raphola	Sørvendte berg og rasmarker	C	10
Fjellstad Nord	Rik edellauvsog	A	5,3
Nattmålsøya sør	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	A	15
Nattmålsøya	Naturbeitemark (lågurveiteeng)	A	36
Lauvøy Gård 4	Naturbeitemark (frisk/tørr, middels baserik eng beitet)	A	9,7
Lauvøy Gård 3	Hagemark	A	17
Lauvøy Gård 6	Naturbeitemark(frisk/tørr, middels baserik		

	eng beitet)	B	4,3
Trettøya - Rundholmen	Naturbeitemark (lågurtebeiteeng)	B	30
Røssøya	Naturbeitemark	B	21
Røssøya NØ	Naturbeitemark (lågurtebeiteeng)	B	20
Mjeldskaret	Naturbeitemark /svak lågurteeng)	B	26
Steigberget/Grisgjerdet	Naturbeitemark (lågurtebeiteeng)	B	5,4
Hestesletta	naturbeitemark (fuktig fattigeng)	A	5
Hanekammen	Naturbeitemark (lågurtbeiteeng)	A	151
Røtnes	Naturbeitemark	A	18
Andre naturtyper			
Ytre Steigbergvika -			
Haukosneset	Strandeng og Strandsump	A	1834
Bøvika	Sanddyne	A	1553
Lauvøya 5	Strandeng og strandsump	A	159

A=svært viktig, B=viktig, C=lokalt viktig

I 2020 ble det foretatt en omfattende registrering av naturtyper på Engeløya utført av Sallir Naturrådgeving AS på oppdrag fra Miljødirektoratet. Disse ligger i Naturbase som Nin-registreringer, og vises også som naturtyper på Nibios Gårdskart. Det er derfor kommet en del flere områder enn de som er beskrevet ovenfor.

2.9 Beskrivelse av de kulturhistoriske verdiene

2.9.1 Arkeologiske kulturminner

Arkeologiske kulturminner er alle norske kulturminner fra før reformasjonen i 1537, alle bygninger fra før 1650 og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år.

Engeløya med omkringliggende øyer har et rikt og sammensatt tilfang av kulturminner. Særlig er det germanske/norrøne svært fremtredende, selv om også tufter fra steinalderen er representert i utmarka til gården Bø.

Området har et stort antall gravminner fra bronse- og jernalder, og noen av disse er konsentrert på såkalte gravholmer. Dette er en nordnorsk gravfeltsform, eksemplifisert gjennom Hagbartholmen og Skogsøya. En av Nord-Norges største gravminner, Sigarshaugen, ligger ved Steigen kirke. En rekke store og mektige gravminner ligger som holmer i dyrket mark.

I en særstilling står de to ringformede tunanleggene i Bø og på Vollmoen. Disse er tolket som representanter for tidlige tingsteder. Tunanleggene avløser hverandre og det eldste, Bø-anlegget, ble tatt i bruk i eldre jernalder, mens anlegget på Vollmoen hovedsakelig var i bruk i vikingtid. Slike tunanlegg fins spredt langs kysten fra Rogaland til Bjarkøy i Sør-Troms. Plasseringen i utkanten av ressursrike gårder med mange fornminner støtter tolkningen av disse som tingsteder på «nøytral» grunn. Et generelt trekk er en utvikling fra mange små anlegg, til få virkelig store, slik Vollmoen er en representant for. Det må også nevnes et svært rikt gravfunn med fullt krigerutstyr fra romertid i tilknytning til Bø-anlegget.

På Lauvøya står en oppreist runestein, som er den nordligste som står på opprinnelig sted.

Langsteinen fra yngre jernalder stod ved et gravfelt mellom storgårdene Laskestad og Steig, og er tidfestet til ca. 200-600 år etter Kristus. I 2014 ble den under kantslått langs veien slått i 3 deler. Den ble satt sammen igjen og reist på plass sommeren 2021. Riksantikvaren stod for kostnadene med

restaureringen. Avduking med tilhørende arrangement i regi av historielaget.

Fra markering av gjenreising av Langsteinen i 2021

I tillegg fins en skålgropstein på Sletten av Laskestad, også denne den nordligste kjente i sitt slag. Skålgroper har sannsynligvis en lang brukstid. De fins på helleristningsfelt sammen med andre motivtyper, eller som eneste motiv som i dette tilfellet. Skålgroper alene tolkes som oftest som noe yngre enn helleristningene fra bronsealderen, og er særlig godt representert i sørnorske seter-områder.

Disse kulturminnene er bare et lite utdrag av den rikdom og mangfold på feltet som kommer til uttrykk på Engeløya med omegn.

Nærmere oversikt over de arkeologiske kulturminnene fins i databasen Askeladden.

2.9.2 Nyere tids kulturminner

Med nyere tids kulturminner menes kulturminner som har kommet til etter reformasjonen, det vil si fra år 1537 og fram til i dag.

På Engeløya er ingen kulturminner fra tida etter reformasjonen fredet, bortsett fra deler av Steigen middelalderkirke som er fra nyere tid, samt prestegården på Laskestad.

Det har vært to handelssteder på Engeløya, Løvøy og Skagstad. Disse hadde også bygdefarsrett med jekter, det vil si rett til å føre fisk til Bergen. Løvøy og Skagstad delte Engeløya mellom seg med to bygdefarsdistrikter. Det tredje bygdefaret i Steigen var lagt til Grøtøya.

Løvøy handelssted ble i 1805 kjøpt av Haugianer-kjøpmannen Christoffer Bratteng. Han lånte for øvrig 150 riksdaler fra fattigkassen for å få det til. Den flotte hovedbygningen ble påbegynt 1810 og

ferdigstilt så sent som 1821.

Lagmannen hadde sete på Stegen gård i flere hundre år. I 1797 ble lagmannssetet avsluttet, i løpet av noen år ble gården oppstykket og solgt.

Mange steigværingene hadde nærkontakt med «øvrigheta» som lagmannen, fogden, og sognepresten. Disse øvrighetspersonene eide da også store deler av Engeløya, slik at mange var husmenn under disse.

Engeløyas bygningsarv er sterkt preget av rike fiske- og jordbrukssamfunn rundt hele øya. Det dreier seg om våningshus, fjøs/ låver, stabbur, smier, jordkjellere, naust, brygger mv. Det er fremdeles mange flotte eldre bygninger igjen, selv om mange av dem trenger å bli istandsatt. Her er spesielt mange store flotte jordkjellere som vitner om gode forhold for planteproduksjon.

Historien om Engeløya er en historie med stor tidsdybde fra forhistorisk tid til nyere tid. Fra nyere tid fins det mange eksempler på gårdsanlegg som har vært i nærmest sammenhengende drift i flere hundre år. Antallet kulturminner fra nyere tid er høyt, og med god representasjon fra fiskerbondesamfunnet og flere eksempler på større gårder. Steingjerder finner en blant annet på Skagstad.

I nyere tid har fiskerierne gått sterkt tilbake i Steigen, og nå er det ikke mange fiskere igjen i kommunen.

Eldre Uthus på Røssøya med spesiell hoggeteknikk i laftestokkene

2.9.3 Nyere tids kulturminner

I Askeladden er det ingen registreringer av samiske kulturminner på Engeløya. I følge kulturminneforvaltninga til Sametinget kan imidlertid dette skyldes manglende fokus både i forbindelse med registrering og kartlegging generelt, og fordi det forskningshistorisk har vært lite fokus på den samiske historien i kommunen. Noen få registreringer i tillegg til skriftlige kilder, vitner imidlertid om samisk tilstedeværelse også i Steigen.

Når det gjelder gravhaugene på Hagbarholmen (id.nr 7944 i Askeladden) så har neverlag og smykker av østlig karakter i en av gravene blitt sett på som samisk og tolket til at den gravlagte kvinnen har hatt en samisk bakgrunn. Sidsel Bakkes *masteroppgave i arkeologi, Etnisitet i jernaldergraver på Engeløya i Steigen* (2012), konkluderer med at til tross for at ytterkysten hovedsakelig har vært norrønt område, er det mye som tyder på at også samisk bosetting har forekommet.

2.9.4 Oversikt over registrerte kulturminner i SEFRAK-registeret

SEFRAK er en landsomfattende registrering, som i hovedsak omfatter bygninger fra før år 1900. Innsamlingen av data ble gjennomført i perioden 1975-1995.

Som det framgår av oversikten under er det for Engeløya ført opp en rekke bygninger i SEFRAK. Registeret har imidlertid noen mangler, blant annet er ikke Løvøy handelssted oppført. Det er heller ikke usannsynlig at også andre bygninger mangler. Siden det er lenge siden registreringen ble utført, vil trolig flere av de registrerte bygningene være borte i dag.

De fleste SEFRAK-registreringene har tilknytning til gårdene, som har vært en vesentlig levevei på øya helt fram til i dag. Områdene fra Haug/Røtnes og Hakvåg er ikke med i denne oversikten.

Reg. SEFRAK	Meld plikt	ruin eller fjernet bygg	vånings hus	kår stue	stabbur	fjøs	mølle	smie	eldhus	andre bygg
Skagstad										
Våningshus		1								
fjøs						1				
brygge/sjøbu										1
kårstue Øvergården				1						
Våningshus Øverg.			1							
Fjøs Øverg.gml. fjøs	1					1				
Smie Øvergården	1							1		
Skole Skagstad										1
Naust Øvergården	1									1
Mjelde										
Våningshus Myrvoll			1							
Våningshus/butikk			1							
våningshus			1							
Bø										
Våningshus, Sanden Moa, gml.stua			1							
Våningahus Bø Øvre Vollan	1		1							
Våningshus Breidablikk, Nygård	1		1							
Våningshus Bø Øvre			1							
Kårstue Bø Øvre				1						
Våningshus Megården Bø mellem	1		1							
Fjøs Megården						1				
Våningshus Bø Mellem	1		1							
Våningshus Haugen Gml.stua	1		1							

Våningshus og fjøs Bø nedre			1			1				
-----------------------------	--	--	---	--	--	---	--	--	--	--

Reg. SEFRAK	Meld plikt	ruin eller fjernet bygg	vånings hus	kår stue	stabbur	fjøs	mølle	smie	eldhus	andre bygg
Steigen til Myklebostad (Mølnelva)										
Våningshus, Voll	1		1							
Opprinnelig bolighus Nå uthus Stegen øvre	1									1
Våningshus Stegen øvre			1							
Våningshus Stegen øvre			1							
Våningshus Røssøy og hus Gaashaugen Røssøy			2							
Våningshus Korsaksel, Blankvollen, gammelstua			1							
Hus Solheim Bårdhuset			1							
Våningshus Solheim øvre			1							
Våningshus Vårtun, Cappelenhuset, Våg			1							
Våningshus Svenjord, Våg	1		1							
Våningshus Solhaug, Våg			1							
Våningshus Svartberget			1							
Våningshus Steinbakken, Sandvåg			1							
Våningshus Østre Mølleskog			1							
Myklebostad (fra Mølnelva til Ålstad)			1							
Våningshus Myklebostad vestre			1							
Lite våningshus Myklebostad vestre	1		1							
Våningshus Myklebostad vestre			1							
Mølle Myklebostad vestre (mølla)		1					1			
Våningshus Solbakken Myklebostad(Arilshuset)	1		1							
Våningshus Myklebostad vestre Gammelstua	1		1							
Våningshus Myklebostad vestre hovedhuset			1							
Våningshus Solbakken Myklebostad (Luciagården)			1							
Fjøs/sjå Stalheim II Eltoftgården, Myklebostad						1				
Våningshus Stalheim II Eltoftgårdfen, Myklebostad			1							
Fjøs Myklebostad østre						1				

Våningshus Myklebostad østre	1		1							
------------------------------	---	--	---	--	--	--	--	--	--	--

Reg. SEFRAK	Meld plikt	ruin eller fjernet bygg	vånings hus	kår stue	stabbur	fjøs	mølle	smie	eldhus	andre bygg
Sjå Myklebostad østre										1
Kårstue Myklebostad østre	1			1						
Våningshus Myklebostad østre	1		1							
Kårstue Vik				1						
Eldhus og Stabbur Vik	1								1	
Fjøs Vik (fjösen)	1					1				
Våningshus Vik	1		1							
Våningshus Vik	1		1							
Stabbur Vik	1				1					
Fjøs Taresengen, «Tarsengen) Berg						1				
Eldhus Taresengen, Berg									1	
Våningshus Taresengen, Berg			1							
Våningshus Berg			1							
Fjøs Berg Nedre	1					1				
Våningshus Berg nedre			1							
Uthus Berg Nedre	1									1
Jordkjeller Ålstad «Vollen» (Staurhella)										1
Kårstue Ålstad Vollen Anestua				1						
Våningshus Ålstad Vollen	1		1							
Våningshus Ålstad	1		1							
Sjå, Ålstad «sjyhågen	1									1
Våningshus Ålstad sjyhågen			1							
Sengestue/Uthus Ålstad Allbråten (sengestua)	1									1
Våningshus ÅlstadAllbråten			1							
Våningshus Strandhaugen Ålstad			1							
Eldhus Ålstad Strandhågen									1	
Åttringsnaust, Ålstad Strandhågen										1
Våningshus Haug			1							
Våningshus Elvegård			1							
Sum	28	2	49	5	1	9	1	1	3	10

2.10 Fotodokumentasjon

Det hentes fram gamle og nyere bilder som viser endringene i kulturlandskapet på Engeløya.

I 1938 ble øya besøkt av fotograf Anders Beer Wilse, og bildene fra besøket kan ses på digitalt museum. <https://digitaltmuseum.no/search/?q=wilse+steigen>
Arkeolog Harald Egernæs Lund (1910-1972), som var ansatt ved Tromsø Museum og ved Vitenskapsmuseet i Trondheim, skal også ha etterlatt seg ei stor billedsamling fra sine besøk på øya.

Lokalt fins det en rekke gamle og nyere bilder fra kulturlandskapet på Engeløya. Som en start i 2017 inviterte UKL- Engeløya Oskar Puschmann i NIBIO til å refotografere området. Det ble i samarbeid med Eva Ditte Donat og historielaget samlet inn mange gamle foto fra Engeløya. Dette skapte engasjement over hele øya. Dette ble en flott oppstart. Innsamlede bilder er i bevaring hos Eva Ditte Donat, Steigen historielag. Hun sendte over til Puschmann som foretok refotografering av en rekke motiver. Det ble gjennomført et folkemøte med visning av før og nå-bilder. UKL- Engeløya skal ha tilgang på de refotograferte motiver som Puschmann har tatt. Disse kan brukes som lokal utstilling etc.

Når nye tiltak iverksettes i UKL-området vil det bli lagt stor vekt på å innhente bilder før og etter gjennomføringen.

Steigen – Engeløya, foto: Anders B. Wilse, 1938

3.0 Utfordringer

Den største utfordringen knyttet til UKL- Engeløya er trolig størrelsen på området, og det store innholdet av natur- og kulturverdier satt opp mot begrensa økonomiske midler.

Selv om det er flere landbruksforetak og beitedyr på øya, kan det bli utfordrende å sikre at det er nok beitedyr i alle de mest verdifulle områdene. Det er stadig foretak som legges ned. Jordbruksareal som kan nyttes til gras og planteproduksjon blir fortsatt drevet, men mange gode beiter i innmark og utmark blir ikke utnyttet som følge av færre og større gårdsbruk. Dette fører til gjengroing.

Spesielt utsatt er de sørvendte beitelier fra Steigberget til Myklebostad. På sørsiden av Engeløya ligger det store beiteområder langs strandlinjen som ikke er i bruk lenger.

En er ikke kjent med at det foreligger planer om inngrep som vil kunne redusere kulturlandskapsverdiene.

Storfe på beite Steigebergvika, foto Berit Staurbakk

4.0 Visjon og mål

Området skal kunne gi kunnskap om kulturlandskapet, historien, gi opplevelser og være en ressurs for Engeløyas framtid. Likeså være en støttespiller for det aktive landbruket som holder kulturlandskapet ved like.

Målet med tilskudd til tiltak i Utvalgte Kulturlandskap er som i formålet til ordningen å bidra til å sikre verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift. Samt støtte opp under lokalt engasjement som tar utgangspunkt i kulturlandskapet.

5.0 Restaurering, skjøtsel og andre tiltak

Med utgangspunkt i tidligere samarbeid med Arne Farup, da Fylkesmannen i Nordland, Steigen kommune, gårdbrukere og arbeidsgruppe for UKL- Engeløya, er det blitt laget «Retningslinjer for tilskudd til tiltak i Utvalgt Kulturlandskap Engeløya». Her er beskrevet de ulike tiltak og tilskuddssatser. Denne ble laget i forbindelse med overføring av forvaltningsansvar til kommunene i 2020. En revidering av retningslinjene gjøres samtidig med Forvaltningsplanen hvert 5 år.

Innenfor dette samarbeidet, og i samråd med regional miljø- og kulturminneforvaltning er det vektlagt bl.a følgende tiltak:

- Hvilke typer tiltak skal omfatte hele/deler av øya (prioriterte områder)
- Behov for skjøtelsplaner
- Inngåelse av skjøtelsavtaler mellom kommunen og landbruksforetak
- Tilskudd til rydding av einer og kratt
- Beitetilskudd

- Behov for gjerder/avgrensning for å styre beitinga
- Plan for restaurering av kulturminner
- Plan, tiltak og tilrettelegging for ferdsel, skilting, informasjon
- Tilskudd til bølgeblikk for å sikre verdifulle bygninger
- Tilskudd til restaurering av gml. bygninger ute av ordinær drift
- Kartfesting av gamle stedsnavn
- Innsamling av tradisjon om bruken av landskapet
- Tiltak knyttet til formidling av verdiene
- Næringsutvikling med utgangspunkt i kulturlandskapet
- Tilskudd til sommerjobb for ungdom i landbruket
- Fjerning av gamle gjerder/piggtråd i inn- og utmark
- Opprydding søppel/jernskrot og fjerning/riving av falleferdige bygg som er til fare for omgivelsene.

5.1 restaurering og skjøtsel av biologiske verdier

5.1.1 Faglige prioriteringer

Miljøvernavdelinga hos Statsforvalteren har framholdt følgende områder som spesielt verdifulle:

- Prestegårdsskogen naturreservat med hasselnøttskogen, som i dag forvaltes av Statsforvalteren i Nordland, Miljøvernavdeling.
- Beiteliene fra Steigberget til Myklebostad hvor det er behov for restaurering og skjøtsel. Potensialet for restaurering må vurderes, og interessen hos grunneierne avklares. Samtidig bør det gjennomføres kartlegging av kunnskap og tidligere bruk.
- Øyene vest for Engeløya (Løvøya m.fl.) inneholder store verdier, og mange er i god hevd. Det er samlet en del kunnskap om verdiene, men området bør kartlegges bedre og følges opp med skjøtsel.
- Området Bøsanda peker seg også ut. Her vet vi lite om verdiene, men trolig potensial for å finne flere interessante løsninger. Her er verdifulle sanddyne-områder. Men de innerste gror igjen av einer, og de ytterste er sårbare for erosjon. Bøsanda er et populært utfluktssted for turister og fastboende. Turiststrømmen har tatt seg opp de siste årene, og det ble nødvendig å tilrettelegge for dette. Det ble derfor satt opp et sanitærbygg som et fellestiltak mellom kommunen og Engeløy Grendelag. Finansiert med UKL- midler. Det vil være behov for nærmere regulering av ferdsel i området av hensyn både til landskapet og friluftsløven.

Det er stort behov for tiltak som kan ta vare på de store verdiene i kulturlandskapet på Engeløya. For de fleste områdene vil de viktigste tiltakene være rydding av krattskog og einer i kombinasjon med økt beitebruk.

Det er utarbeidet skjøtselsplaner for kulturmarkene på Løvøya, samt et område med Naturbeitemark-sanddyne ved Bø/Mjelde. Dette i forbindelse med statlig tilskudd via Statsforvalterens Miljøvernavdeling. Arealene blir drevet skjøtsel på i dag. For flere av de andre områdene som er kartlagt og registrert i Naturbasen til Miljødirektoratet som gammel slåttemark, naturbeitemark, strandeng eller sanddyne vil det være nyttig å utarbeide skjøtselsplaner for å vurdere hvilke tiltak som skal prioriteres. Gjennom arbeidet med skjøtselsplaner er det også viktig å få frem den historiske bruke av området. Dette vil sammen med eldre bilder gi oss mye kunnskap. Det er også viktig at skjøtselsplaner utarbeides i nært samarbeid med grunneier/gårdbruker slik at tiltakene tilpasses dagens drift og utfordringer.

Innenfor Prestegårdsskogen naturreservat har Fylkesmannens ansvar for skjøtselsarbeidet som ble påbegynt i 2016. De står for restaurering av kulturmarka ved Hestesletta, og i tillegg rydde kratt og einer for å åpne opp hasselskogen enda mer. Viktig at det inngjerdede beiteområdet ved hasselskogen

blir beitet.

For Brunvær naturreservat er det behov for mer kunnskap om naturverdiene og tilstand.

5.1.2 Lokale ønsker og muligheter

Det vurderes fra lokalt hold viktig å prioritere naturtypene slåttemark, naturbeitemark, strandeng på hele øya.

Vi har relativt god kunnskap om naturverdiene på Engeløya. Det ble foretatt en botanisk kartlegging på Engeløya i regi av Miljøverndirektoratet sommeren 2017. Det ble så i 2020 gjort en ny botanisk registrering av planter og Naturtyper på mesteparten av øya. Kartleggingen gir oss ny informasjon om hvilke områder som er aktuell for skjøtsel. De ulike naturtypene er lagt inn i Naturbasen til Miljødirektoratet, som Nin-registrering. Områdene kan vises på Gårdskart.

UKL-Engeløya har leid inn Nibio til å foreta en vegetasjonskartlegging av beite på Engeløya.

Rapporten «Vegetasjon og beite på Engeløya» ble utgitt i 2022. Denne beskriver kvalitet og kapasitet på utmarksbeite i de ulike fjell/skogs-områdene på øya, men beskriver også beiteressurser på gml. beiter og utmark mellom strandlinje og fjellfot som blir lite, eller ikke benyttet i dag.

5.1.3 Biologiske verdier – tiltak som skal prioriteres

- Tilskudd til beiting, rydding,gjerding/no fence i de prioriterte områdene: Sørvendte beitelier fra Steigberget til Myklebostad og gammel innmark på øyene vest av Engeløya,
- Tilskudd til rydding/gjerding/nofence for skjøtsel av gammel kulturmark/naturbeitemark/strandeng/sanddynemark på hele øya.
- Tilskudd til andre tiltak for biologisk mangfold, f.eks. etablering av blomstereng/lokal frøproduksjon
  - Skjøtselsplaner

5.1.4 Andre tiltak i kulturlandskapet som skal prioriteres

- Tiltak i henhold til utarbeidet plan for ferdsel/info og skilting.
- takk til Bonden-skilt og større info-tavle.
- Tiltak knyttet til formidling av verdiene/ressursene i kulturlandskapet
- Tilskudd til sommerjobb for ungdom på gårdsbruk, forståelse sammenheng matproduksjon – kulturlandskap-miljø

Tilskudd til skjøtsel av fulldyrka og overflatedyrka jord som høstes er pr. i dag inkludert i Regionalt Miljøtilskudd. Likeså et beitetilskudd pr. dyr som beiter på innmark.

En forholdsmessig liten del av tilskuddene har gått til foretak i drift, slik at en velger gjennom UKL-Engeløya også å prioritere tilskudd til beiting på innmarksbeite/gammel kulturmark i områder som ikke er underlagt de prioriterte områdene.

Beitedyr, Myklebostad foto Berit Staurbakk

5.2 Skjøtsel av arkeologiske kulturminner

5.2.1 Faglige prioriteringer

Kulturminneforvaltninga i Nordland Fylkeskommune peker på at behovet for skjøtsel av arkeologiske kulturminner og omgivelsene rundt er stort. Følgende områder og miljøer peker seg ut.

- **Tunanlegget i Bø**
- **Hagbardholmen og Skogsøya**
- **Gravfelt på Gjerde og andre større gravminner i dyrket mark som er synlige fra FV 638.**
- **Vollmoen**

Kulturminnene bør ryddes for kratt og skog slik at de igjen framstår slik de opprinnelig var tenkt, og slik at den opprinnelige funksjonen blir tydelig for de som bor i området. I etterkant må de beites slik at synlighet og tilgjengelighet opprettholdes. Noen steder, der kulturminnene ligger uskjøttet i dyrket mark, vil beiting trolig ikke være et alternativ. Her bør rydding gjennomføres jevnlig.

Det må understrekes at beiting alene uten foregående rydding ikke vil føre til ønsket resultat.

5.2.2 Lokale ønsker og muligheter

- **Skjøtsel av Prestegårdsområdet m/ gravhauger**
- **Skjøtsel av Fotefar mot Nord-stien**

Det er utarbeidet en plan for skjøtsel av gravhaugene ved Prestegården. Denne er godkjent av Kulturminneforvaltninga, Nordland Fylkeskommune.

Det er ønskelig å rydde Fotefar mot nord-stien som går fra langs en gammel ferdaveg fra Bø-sida over skaret til Vollmoen videre over Dunberget til Steigen kirke.

5.2.3 Arkeologiske kulturminner – Tiltak som skal prioriteres.

- Skjøtsel av Hagbardholmen
- Vollmoen
- Gravhauger ved Prestegården
- Sigarshaugen
- Tunanlegget i Bø
- Gravfelt på Gjerde, Skogsøya og evt. andre større gravminner
-

Det er utarbeidet planer for skjøtsel av Hagbardholmen med gravfeltet og Gravhaugene ved Prestegården. Det blir drevet årlig skjøtsel i henhold til planene. Dette i form av innleid hjelp fra Din gartner Kawa. Det har vært vanskelig for Grendelag og andre lag å stille med folk. Det har de to siste årene vært inngått avtale om beiting med noen geiter med nofence på Hagbardholmen.

Det bør utarbeides skjøtelsesplaner for Vollmoanlegget og Sigarshaugen og Tunanlegget i Bø. En utfordring her med gras som ikke blir beitet med nok beitepress på Vollmoen. Sigarshaugen bli i dag hverken slått eller beitet. Tunanlegget i Bø ble ryddet for noen år siden, men trenger vedvarende skjøtsel.

Skogsøya ved Skagstad og Gravhaugene på Gjerdet er også viktig å ha fokus på.

Kulturmiljøene må ryddes for kratt og skog slik at de igjen fremstår som slik de opprinnelig var tenkt, og slik at den opprinnelige funksjonen blir tydelig for de som bor og ferdes i området. I etterkant må de beites slik at synlighet og tilgjengelighet opprettholdes. Noen steder, der kulturminnene ligger uskjøttet i dyrket mark, vil beiting trolig ikke være et alternativ. Her bør rydding gjennomføres jevnlig.

Det må understrekes at beiting alene uten foregående rydding ikke vil føre til ønsket resultat.

5.3 Restaurering og skjøtsel av nyere tids kulturminner

5.3.1 Faglige prioriteringer

Kulturminneforvaltninga i fylkeskommunen anser det som viktig å bidra til å sette i stand en del av de gårdsrelaterte kulturminnene som ingen i dag har bruk for lenger. Særlig gjelder dette sommerfjøs og utløer, men også fjøs/låver og andre gårdsrelaterte bygninger. Samtidig er den generelle kulturlandskapspleien viktig.

5.3.2 Lokale ønsker og behov

- Skagstad skole
- Gammelstua på Myklebostad, Alfred Ålstad
- Aldersdatering uthus på Røssøya, Svein Skjerping
- Aldersdatering uthus på Myklebostad, Ronny Brunnes
- Registrering/ny Sefrak reg. av eldre bygninger inkl. naust, sommerfjøs, høysjytter, fjøs, våningshus.
- Registrering av jordkjellere
- Steingjerder
- reg. rester av møller etc.

5.3.3 Nyere tids kulturminner – tiltak som skal prioriteres

- Skagstad skole, blir ferdig restaurert høsten 2022. Maling gjenstår til våren 2023.
- Gammelstua på Myklebostad. Tilstandsrapport er utarbeidet av Arnstein Brekke. Tiltak må gjøres i samsvar med eier. Kan søkes tilskudd fra Kulturminnefondet, SMIL og UKL-Engeløya. Utsatt av eier.
- Aldersdatering av et par eldre uthus på Røssøya og Myklebostad vil bli foretatt høsten 2022. Uthuset på Røssøya vekket spesiell interesse av Brekke da det har vært benyttet en hoggeteknikk i tømmeret som viser et spesielt mønster. Uthus på Myklebostad har gammelt tømmer, og deler av huset er satt opp over en bekk. Vasking/bearbeiding av mat?
- Registrere jordkjellere. Det er mange store jordkjellere på Engeløya. Vitner antagelig om større produksjon av potet og grønnsaker. Et par jordkjellere på Ålstad vekket spesiell interesse, da de er satt opp av større steinheller som dekker tak og vegger. Har også to oppbevaringsrom
I tillegg til egen registrering, så kan slike kulturminner legges inn i Riksantikvarens Kulturminnesøk. Det er noe alle kan gjøre. Legge inn litt opplysning og et bilde.
- Tilskudd til sikring av eldre bygninger i kulturlandskapet med bølgeblikktak
- Tilskudd til restaurering av eldre bygninger som er gått ut av ordinær drift. Utbedring av bærende konstruksjoner, tak, vinduer, dører, maling.

Skagstad skole, foto Arnstein Brekke

6.0 Tiltak for næringsutvikling

6.1.1 Eksisterende tiltak

Som det framgår av pkt. 2.7.2 har Engeløya i tillegg til de 28 landbruksforetakene (hvorav 23 husdyrbruk) som er i drift blant annet flere reiselivsbedrifter som tilbyr overnatting, servering, gårdsutsalg og opplevelser som fiske, padling og andre aktiviteter.

6.2 Mulige nye tiltak innenfor rammene av UKL

I tillegg til de eksisterende tiltakene har Engeløya trolig et stort potensial knyttet til å tilby andre produkter og opplevelser knyttet til blant annet lokal mat, friluftsliv og tilleggsnæringer av ulike slag.

UKL- Engeløya vil kunne bidra med å legge til rette for dette med støtte til kompetanseheving av ulike slag i en etableringsfase.

7.0 Lovverk – status og tiltak

7.1 Områdets status i plan- og bygningsloven

Det meste av Engeløya er LNF-områder med avsatte områder for bolig/fritidsbebyggelse. På temakart i arealplanen er det avsatt viktige landbruksområder og kulturlandskap. I tillegg er 8 områder på Engeløya registrert som hensynssoner for bevaring av kulturmiljø H570. (områder med viktig automatiske fredede kulturminner)

7.2 Behovet for å bruke plan- og bygningsloven ytterligere

Det er viktig å holde fast ved at UKL er en arbeidsmåte for samarbeid med sikte på å ivareta områdets kulturlandskapsverdier, og ikke en vernestatus som kan legge begrensninger for grunneiere og andres rettigheter eller bruk av området.

Når det skal sikres at nye tiltak i kulturlandskapet ikke bryter med områdets verdier, så må dette skje innenfor rammene av kommunens arealplan gjeldende lovverk.

7.3 Forankring i fylkesplan, regionale planer og handlingsprogram m.m. på lengre sikt

Aurland Naturverkstad har på oppdrag av Nordland fylkeskommune gjennomført en kartlegging og verdisetting av landskapstypene i Nordland. Dette arbeidet er publisert i rapporten landskapstyper i Nordland.

<https://www.nfk.no/f/p1/ie3863cdb-0c2c-4722-81c8-549bfe3f8b7c/landskapstyper-i-nordland-typeinndeling-2017.pdf>

Riksantikvaren har i samarbeid med fylkeskommunene kommet i gang med registrering av flere kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse. Forkortet til KULA. I Nordland er et av områdene sørsida av Engeløya fra Steigberget til Myklebostad. Det skal på lik linje med UKL- Engeløya ikke føre til fredning, men sette fokus på den kulturhistoriske verdien som området har. Og være til hjelp for hensyn i planarbeid.

Nordland Fylkeskommune har utarbeidet en Regional plan for landbruk i Nordland 2018 – 2030. Der poengteres det at viktigheten for å ivareta kulturlandskapet er et aktivt levende landbruk der produksjonen av melk og kjøtt i størst mulig grad baseres på beiting og slått. I tillegg til det tradisjonelle landbruksproduksjonen har jordbruket utviklingsmuligheter knyttet til å påta seg ekstra oppgaver med å videreføre skjøtsel av biologiske verdier som verdifulle slåttemark og andre trua naturtyper. Det påpekes også mulighet for økende marked for leiebeiting og kobling av skjøtsel av kulturlandskapet med salg av kunnskap og opplevelser.

7.4 Områdets status i forhold til naturmangfoldloven

7.4.1 Prestegårdsskogen naturreservat

Området som er på 276 dekar ble vernet i 2000 som en del av verneplan for løvskog. Naturreservatet ble utvidet i 2011 som en del av skogvern på statsgrunn og OVF-eiendommer.

Formålet med fredningen er «å bevare en av verdens nordligste hasselforekomster sammen med mange andre kravfulle og sjeldne plantearter, samt den tilhørende fauna.» Skjøtselsplan, som omfatter den vestlige delen av naturreservatet, ble utarbeidet i 2003.

<http://faktaark.naturbase.no/Vern?id=VV00000070>

7.4.2 Brunvær naturreservat

Reservatet ble etablert i 2002, har et totalareal på 2 338 dekar og ligger nord for Engeløya. Området har vært bebodd og bærer fortsatt litt preg av gårdsdrift. Formålet med fredningen er «å ivareta et verdifullt kystområde, men det naturlige tilknyttede plante og dyreliv.»

<http://faktaark.naturbase.no/naturtype?id=BN00015766>

7.5 Områdets status i forhold til kulturminneloven

Engeløya har en rekke automatisk fredede kulturminner. I samsvar med §§3 og 6 i Kulturminneloven er det forbud mot inngrep i disse og i en minimum 5 meter bred sikringssone fra kulturminnets synlige ytterkant.

Noen viktige kulturminner i Riksantikvarens register Askeladden.

- ID 85561: Stigen kirkested – fra middelalderen
- ID 87546: Steigen Prestegård – fra 1800-tallet, tredje kvartal
- ID 7945: Vollmoanlegget – ringformet tunanlegg fra førreformatorisk tid, jernalder
- ID 37756: Bøanlegget – ringformet tunanlegg fra jernalder

- ID 47311: Lauvøy – runestein
- ID 37742 Langsteinen – runer
- ID 57107 -1 Skålgropstein i Sandvåg
- ID 7944 : Gravfelt på Hagbardholmen
- ID 7943 1: Sigarshaugen
- ID 27778 : Gravfelt Gjerdet
- ID 59768 : Gravfelt Skogøya, Skagstad

8.0 Kostnadsoverslag og finansiering

UKL- Engeløya har fått overført ca. 1. mill. i året siden 2017 til tiltak i området. Det forventes at overføringen blir på dette nivået i årene framover. Men det komme stadig nye områder til, og ingenting er sikkert.

Det settes opp et årlig budsjett på grunnlag av tildelte midler.

Kommunen må rapportere inn til Landbruksdirektoratet via Statsforvalteren i Nordland bruken av midlene innen 1. desember hvert år.

9.0 Vedlegg

9.1 Retningslinjer for tilskudd til tiltak i UKL- Engeløya 2023 – 2025

<https://www.steigen.kommune.no/skjemaer.469956.no.html>

9.2 Oversikt over gjennomførte kartlegginger

- Botaniske verdier på havstrender i Nordland 2B. Beskrivelse for region Nord-Helgeland og Salten /Elven, R. et al.)
- Verdifulle kulturlandskap i Nordland – Kartlegging 1992-1995 (redigert av Fylkesmannen i Nordland, 2003)
- Botaniske undersøkelser i Nordland 2002. Resultater fra feltbefaringer (Miljøfaglig utredning, rapport 2003-23)
<https://borchbio.no/MFURapporter/MU03-23-NORDLAND-RESERVAT-BIOM.PDF>
- Kulturmark i Vestvågøy og Steigen kommune-kartlegging av verdifulle naturtyper (Miljøfaglig Utredning 2015)
https://borchbio.no/MFURapporter/MU2016-4-KULTURMARK_I_STEIGEN_&_VESTVAAGOEY_KOMMUNER.PDF
- Vegetasjonskartlegging, Vegetasjon og beite på Engeløya, Nibio, rapport 2022
<https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/handle/11250/2996320>

9.3 Oversikt over eksisterende skjøtselsplaner

- Skjøtselsplan for Løvøy gård, slåttemark, hagemark og naturbeitemark - Steigen kommune, Ecofact, 2011
<http://faktaark.naturbase.no/?id=BN00086232>
- Skjøtselsplan for Prestegårdsskogen naturreservat (Fylkesmannen i Nordland, 2005)
<http://faktaark.naturbase.no/?id=VV00000070>
- Skjøtselsplan for 2 av beiteliene på sørsiden av Engeløya, Hanekammen og Myklebostad
<http://faktaark.naturbase.no/?id=BN00015760>
- <http://faktaark.naturbase.no/?id=BN00063150>
- Skjøtselsplan for Bøvika og Mjeldskaret i Steigen, Nibio rapport 2019, revidert 2021
https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/2634682/NIBIO_RAPPORT_2019_5_165_Revidert.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tilstandsrapport Fotefar mot Nord, 2009
<https://sverrep.com/filarkiv/fmn%20tilstandsrapport.pdf>
- Skjøtselsplan for Hestsletta, Steigen kommune, Nibio rapport 2019
https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/2633912/NIBIO_RAPPORT_2019_5_164_v2.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- I tillegg er utarbeidet to lokale skjøtselsplaner, ikke vedlagt
- Skjøtselsplan for Gravhaugene bak Prestegårdsfjøset, 2020, Sidsel Bakke
- Plan for Hagbårdholmen, skjøtsel av fredet område «Gapanaut», Inni AS.2021
- Skjøtselsplan for slåttemark på Svartberget, Steigen kommune, Sallir Natur rapport 13, 2021
https://digionline.no/storage/clients/61/files/61_d43454_skjotselsplan-slattemark-svartbergan-nettside.pdf

9.4 Andre dokumenter

- Naturreservater i Steigen (Brosjyre utgitt av Fylkesmannen i Nordland og Miljødirektoratet)

<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-nordland/dokument-fmno/miljo-og-klima-dokumenter/verneomrader/brosjyre---naturreservater-i-steigen---fylkesmannen-i-nordland-2014.pdf>

- Steigen - en vandring gjennom tusenårig historie, hefte v/ Jarl Arne Pedersen, 2008

<https://nvgs.mikromarc.no/Mikromarc3/web/detail.aspx?Unit=12806&db=nvgs&Id=84677&SW=Steigen&SC=EM&LB=TI&MT=0&SU=40508&DG=0&ST=Normal&Browse=1&P=1>

- Etnisitet i jernaldergraver på Engeløya i Steigen – masteroppgave i arkeologi (Sidsel Bakke)

<https://munin.uit.no/handle/10037/4307>

- Landskapstyper i Nordland, Verdisetting (Aurland Naturverkstad, rapport 6-2014)

<https://www.nfk.no/f/p1/ie3863cdb-0c2c-4722-81c8-549bfe3f8b7c/landskapstyper-i-nordland-typeinndeling-2017.pdf>